

Förstudierapport inom området Tryckeritjänster

23.2-6396-2023

KAMMARKOLLEGIET

Innehåll

1 Sammanfattning	3
2 Inledning	4
3 Föregående upphandling	8
4 Nuvarande ramavtal	10
5 Statistik.....	13
6 Information om ramavtalen	14
7 Offentlig sektors behov.....	15
8 Marknadsundersökning	22
9 Omvärldsanalys.....	25
10 Relevant lagstiftning, föreskrifter och allmänna råd	26
11 Hållbarhet och tillgänglighet.....	29
12 Säkerhet	33
13 E-handel	35
14 Utvecklingsområden och förändringsbehov i en kommande upphandling.....	36
15 Slutsatser	38
16 Källförteckning.....	39

1 Sammanfattning

Det nuvarande ramavtalet för Tryckeritjänster löper ut 2025-05-26. Statens inköpscentral vid Kammarkollegiet har därför initierat en förstudie för att utreda om en ny upphandling ska genomföras. Denna förstudie utgör underlag för detta beslut.

Ramavtalsleverantörerna har från och med kvartal 2 2021 till och med kvartal 2 2023 redovisat en omsättning som uppgår till 84 miljoner kronor.

För att utreda om en ny upphandling ska genomföras har förstudieprojektet undersökt avropsberättigade myndigheters behov, marknadens utbud och utvecklingen inom området tryckeritjänster.

Informationshämtning har skett genom att en enkät har skickats ut till myndigheter. Projektgruppen har haft ett referensgruppsmöte med deltagare från olika myndigheter och leverantörsdialoger har genomförts i form av möten med nio av de elva nuvarande ramavtalsleverantörerna på ramavtalet. Utöver dessa möten med befintliga ramavtalsleverantörer har möten genomförts med fyra andra leverantörer som meddelat sitt intresse att delta i aktuell förstudien. Vidare har projektgruppen haft möte med branschorganisationen.

Ramavtalet för Tryckeritjänster är ett väl fungerande avtal som i stor utsträckning nyttjas av myndigheterna. Över hälften av svarande i myndighetsenkäten är nöjda eller mycket nöjda med hur avtalet har fungerat. Projektgruppen har dock identifierat några utvecklingsområden inför en kommande upphandling inom området.

Projektgruppen för denna förstudie har dragit slutsatsen att det finns ett fortsatt behov av ett statligt ramavtal inom området och rekommenderar att en upphandling genomförs.

Förstudierapporten framtagen av:

Christer Öberg, projektledare, Johan Aksberg, Klas Lindström och Karl-Johan Skiver projektmedlemmar, Statens inköpscentral.

2 Inledning

2.1 Bakgrund till förstudien

Förstudien är genomförd av Kammarkollegiet och omfattar Tryckeritjänster 2023.

Kammarkollegiet har ansvaret för upphandlingsverksamheten inom den statliga inköpssamordningen. Detta innebär att myndigheten har som uppdrag att ingå ramavtal för varor och tjänster som är avsedda för andra statliga myndigheter.

Enligt förordningen (1998:796) om statlig inköpssamordning ska det finnas ramavtal eller andra gemensamma avtal som effektiviserar upphandlingarna för varor och tjänster som myndigheterna upphandlar ofta, i stor omfattning eller som uppgår till stora värden.

2.2 Syfte med förstudien

Det huvudsakliga syftet med förstudien är att i ett tidigt skede utreda huruvida ramavtalsområdet uppfyller något av kriterierna ovan eller på annat sätt anses lämpligt för att en upphandling ska genomföras. Om det konstaterats att en upphandling förordas kommer även förutsättningar för en sådan att kartläggas.

Ett annat syfte med förstudien är vidare att samla information och kunskap om pågående utveckling inom ramavtalsområdet, samt om vilka behov som myndigheterna har. I sammanhanget ska särskilt beaktas att ramavtalen ska vara lätta att avropa från, i vilken uträkning det kommer krävas stöd från ramavtalsförvaltningen samt eventuellt behov av samspel med leverantörsmarknaden gällande förändringar i upplägg, kravställning etc.

Samtliga rekommendationer som lämnas i samband med denna förstudie kan komma att prövas på nytt, ändras och anpassas i en kommande upphandling då ny information kan tillkomma och förutsättningar kan ändras med tiden.

2.3 Omfattning och avgränsningar i förstudien

Förstudierapporten beskriver nuläge och erfarenheter av användningen av ramavtalen inom området. Den innehåller avropande myndigheters och leverantörers synpunkter på det nuvarande ramavtalet samt deras förslag rörande upplägg av en eventuellt kommande upphandling. Därtill innefattar förstudierapporten en analys av myndigheters behov och marknadens utbud.

Förstudierapporten innehåller inte någon kravspecifikation till en kommande upphandling, och således är eventuella krav som kan komma att ställas endast beskrivna på en övergripande nivå.

Ramavtalen inom detta område kan i dag användas av statliga myndigheter samt stiftelser och andra organisationer med anknytning till staten.

Kommuner och regioner har således inte rätt att avropa från de statliga ramavtalen på detta område.

2.4 Målgrupp

Förstudien riktar sig i första hand till följande målgrupper.

- Berörda personer inom Kammarkollegiet.
- Beställare, upphandlare, inköpare och övriga anställda eller verksamma i statliga myndigheter som använder våra ramavtal, och de som inte gör det idag samt andra upphandlande myndigheter.
- Leverantörer – nuvarande och potentiella ramavtalsleverantörer till Kammarkollegiet.

2.5 Metod för förstudien

Förstudiearbetet har utförts i enlighet med Kammarkollegiets projektstyrningsmetodik. Den innefattar:

- initiering av projektet med definition av projektets huvudsakliga mål i form av ett projektdirektiv,
- detaljerad planering, dvs. en projektbeskrivning och planering av projektets aktiviteter,
- genomförande som omfattat informationsinsamling, analys och författande av förstudierapporten, och
- leverans av förstudien med föregående kvalitetssäkring.

Informationsinsamlingen till förstudien har skett genom att en enkät har skickats ut till avropande myndigheter innehållande frågor kopplade till det nuvarande ramavtalet och till utformningen av en eventuellt kommande upphandling. Därtill har en referensgrupp med deltagare från olika avropande myndigheter deltagit i förstudien och bidragit med värdefull information och synpunkter.

Vidare har projektgruppen haft möten med leverantörer och branschorganisationen för att få deras syn på såväl det nuvarande ramavtalet som branschen och dess utveckling.

Möten och dialog har hållits med nuvarande ansvarig ramavtalsförvaltare, kommande ansvarig ramavtalsförvaltare samt biträdande ramavtalsförvaltare för nuvarande ramavtal inom området.

Det kommer att göras en samlad bedömning av all information som inkommer i förstudien för att på så sätt undersöka hur en eventuell upphandling ska utformas på bästa sätt. Det

kan innebära att förslag från enskilda intressenter inte alltid kan beaktas vid utformningen av en eventuellt kommande upphandling.

2.6 Definitioner och förklaringar

I förstudien förekommer ett antal begrepp som används i branschen. Dessutom har ett antal andra begrepp som är bra att känna till, med hänsyn till den kommande upphandlingen, definierats och förklarats. Se begrepp nedan:

2.6.1 Digitaltryck

Digitaltryck är ett samlingsnamn för flera tryckmetoder som ständigt utökas med nya maskiner och metoder varje år. Digitaltryck har tidigare använts – och används även idag – framför allt vid små upplagor, men i takt med att tekniken och kvaliteten förbättrats har också möjligheterna ökat så att även större upplagor kan tryckas kostnadseffektivt. Gemensamt för samtliga digitala trycktekniker är att hela processen från dator till papper sker utan att det behövs något mellansteg, exempelvis tryckplåtar och filmer, för att överföra färgen till papperet.

2.6.2 Foliering

Foliering kan exempelvis användas för bokomslag men även för andra ändamål så som information och reklam på bilar och bussar.

2.6.3 Offsettryck

Offset är den vanligaste trycktekniken vid större upplagor och används till allt från visitkort, broschyrer, magasin och dagstidningar till stora affischer. Offsettryck bygger på den så kallade litografiska principen där man har tryckande och icke-tryckande ytor på en tryckplåt som skiljs åt genom sina kemiska egenskaper.

Det finns två huvudvarianter av offsettryck:

arkoffset och rulloffset.

Namnen har att göra med om tryckpressen är byggd för att trycka från skurna pappersark eller pappersrullar. Vid stora upplagor, exempelvis reklam, dags- och veckotidningar, är rulloffset den vanligaste tryckmetoden.

Arkoffset är den mest utbredda trycktekniken och används för att framställa allt från enkla reklamblad, foldrar, broschyrer, årsredovisningar, affischer och exklusiva böcker till förpackningar. Digitaltryck vs offsettryck

Digitaltryck och offsettryck är de två primära tryckmetoderna för tryck på papper. Eftersom digitaltryck inte använder tryckplåtar fungerar det bra för mindre kvantiteter och snabb produktion. Offsettrycket använder däremot tryckplåtar och

upplägningskostnaderna är också lite högre. Offsettryck används också till större utsträckning för tryck i större kvantiteter.

2.6.4 Statligt tryck

Statligt tryck är ett sammanfattande namn på olika typer av dokument som ges ut av den offentliga förvaltningen. Några exempel på dessa tryck är, riksdagstryck, författningssamlingar, utredningar, statistik och protokoll från riksdag, kommuner och regioner.

3 Föregående upphandling

3.1 Upphandlingsförfarande, tilldelningsgrund och tidpunkter för annonsering m.m.

Den föregående upphandlingen genomfördes enligt ett öppet förfarande enligt lagen (2016:1145) om offentlig upphandling (LOU) och som tilldelningsgrund användes bästa förhållandet mellan pris och kvalitet. Upphandlingsdokumentet annonserades den 2019-13-12 och sista anbudsdag var den 2020-02-05. Ramavtalen började gälla från och med den 2021-05-27.

3.2 Upphandlingens omfattning

Upphandlingen omfattade tryckeritjänster inom följande områden:

Obligatoriska Varor:

- Visitkort
- Kollegieblock
- Brevpapper
- Säkerhetskuvert
- Korrespondenskort med kuvert
- Pappersmappar
- Kuvert
- Övrigt kontorstryck
- Böcker (mjuk- och hårdband)
- Broschyrer och magasin
- Foldrar
- "Statligt tryck". Med "statligt tryck" avses offentligt tryck som är utgivna av riksdag, regering samt enskilda myndigheter. Det kan till exempel vara statens offentliga utredningar, propositioner, utskottsbetänkanden och föreskrifter från myndigheter.
- Roll-ups
- Affischer
- Informationsblad
- Informations-, display- och presentationsmaterial
- Rapporter
- Kataloger
- Självhäftande etiketter och dekaler
- Variabelt vykort
- Variabeltryck (variabeldata med personifierat tryck som riktar sig direkt till den det berör)
- Storformat
- Expo/utställningssystem inklusive mässmonter, roll-up och vepor

Obligatoriska Tjänster:

- Prepress: repro/prepressarbete, skanning, provtryck, bildbehandling, retusch, färghantering, bildanpassning till tryck och andra publiceringsformer.
- Ateljétjänster: layout- och formgivningsarbete, bildbehandling, retusch, originalframtagning med grafisk profil som grund (utan koppling till om tryckning sker eller ej).
- Efterbehandling: bigning, skärning, falsning, bindning och häftning. Även laminering, lackning, specialhäftning och stansning.
- Packning, lagerhållning och distribution: plock- och packtjänster, adressering, lagring och distribution.
- Kopieringstjänster och printning (inklusive ritningskopiering och fotokopiering).
- Kuvertering, adressering mm i samband med distribution till slutkunder vid produktionstillfället.
- Kuvertering, adressering mm i samband med distribution till slutkunder vid produktionstillfället samt matchning inlaga-kuvert.
- Bläddringsbar PDF.
- Systemstöd/webbtjänster/Print-on-demand, till exempel:
- Mediabank med beställningsfunktion för alla typer av bilder, dokument, trycksaker och annat lagerfört material.
- Mallproduktion (t.ex. visitkort, produktblad, annonser o.s.v).
- Digital arkivering av projekt och dokument.
- Grafiska konsulttjänster t.ex. effektivisering av arbetsflöden, färghantering etc.
- Digital publicering.
- Cross Media.
- E-handel

Icke-obligatoriska Varor och Tjänster:

- Övriga trycksaker, tryckeritjänster och andra Tjänster med anknytning till trycksaker, prepressarbete, tryckproduktion och efterbehandling.
- Beräkning av trycksakers miljöpåverkan, observera dock att Ramavtalsleverantören senast ett (1) år från att Ramavtalet träder i kraft ska kunna beräkna koldioxidutsläpp för tryckeriet och trycksaker som produceras i tryckeriet enligt avsnitt Beräkning av koldioxidutsläpp.
- Tryck av kartor.
- Foliering.
- Tryck på skyltar.
- Produktion av pärmar.
- Bränning av data till CD/DvD/USB-minne.
- Tidning- och tabloidtryck.
- System för pärmproduktion.
- Säkerhetstryck:
Produktion av sekretessbelagt material vilket bland annat innefattar att det ska finnas processer och verktyg för säker överföring av digitalt material samt rutiner som förhindrar otillåten spridning av information under den tid som Leverantören utför arbetet.

4 Nuvarande ramavtal

4.1 Avtalens löptid

Ramavtalen, som började gälla från den 2021-05-27, gäller till och med den 2025-05-26.

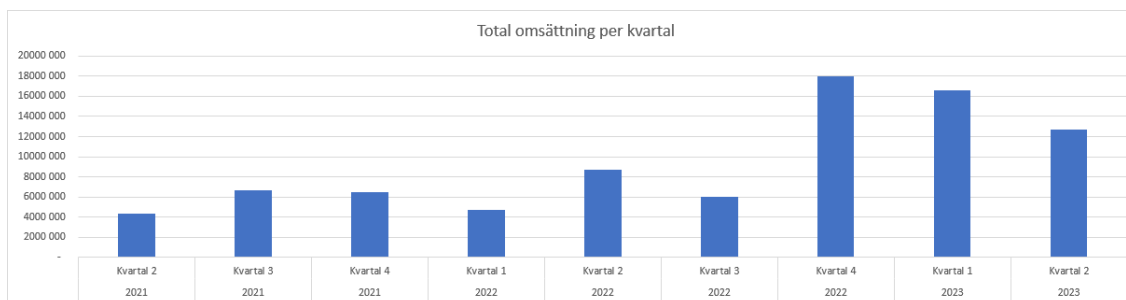
4.2 Antagna ramavtalsleverantörer

Följande ramavtalsleverantörer antogs:

- Arkitektkopia Aktiebolag
- By Wind AB
- Elanders Sverige AB
- Exakta Print AB
- Holmbergs i Malmö AB (Avtalsperiod 2021-05-27 – 2022-02-15)
- Kalmar Kuvert Sweden AB
- Ljungbergs Tryckeri i Klippan AB
- Scandinavian Print Group Sweden AB
- Stema Specialtryck AB
- Stibo Complete A/S
- Taberg Media Group AB
- Östertälje Tryckeri Aktiebolag

4.3 Omsättning på ramavtalet

Nedan redovisas omsättningsstatistik 2021 kvartal 2 till 2023 kvartal 2. Statistiken baseras på uppgifter redovisade av de elva ramavtalsleverantörerna. Under perioden angiven ovan omsatte ramavtalet drygt 84 miljoner (SEK) totalt.

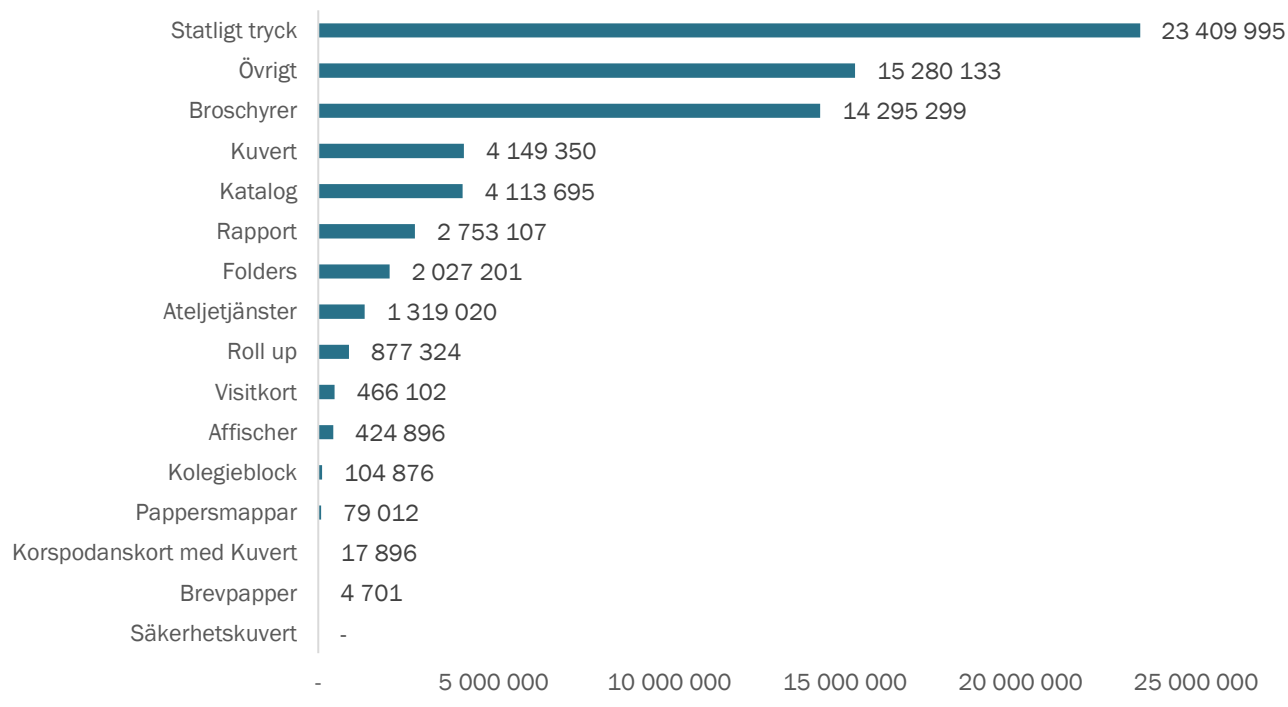

Tabellen ovan visar på en varierad trend vilket kan ha med pandemin att göra samt att papperspriset ökade med över 100 procent under perioden vilket innebar en minskad efterfrågan.

4.3.1 Statistik per produktgrupp

I nuvarande ramavtal Tryckeritjänster ska ramavtalsleverantörerna redovisa specificerad statistik avseende användandet av Ramavtalet till Kammarkollegiet en gång per år. Nedan tabell visar vad som avropats i större omfattning efter inkommen statistik från Ramavtalsleverantörerna.

Totalt försäljningsbelopp per produktkategori som avropats genom förnyad konkurrensutsättning.

Tabellen ovan visar på Statligt tryck är det produktområde som har flest avrop i kronor.

4.4 Förvaltning av ramavtalet

Ramavtalet förvaltas av enheten för ramavtalsförvaltning vid Kammarkollegiet.

5 Statistik

Statistik gällande användningen av ramavtalet har hämtats in och beskrivs nedan.

Projektet har även analyserat vilken typ av statistik som regelbundet behöver inhämtas från blivande ramavtalsleverantörer i ett kommande ramavtal. Projektet har också undersökt vilka förutsättningar leverantörerna har för att leverera önskad statistik.

I nuvarande ramavtal tas det in statistik ner på respektive trycksak och på de olika varianter av trycksakerna. Att ta in statistik är kostnadsdrivande för ramavtalsleverantörerna att ta fram men det behövs statistik för att se hur ramavtalet används och vilka trycksaker som avropas. Att förenkla statistikintaget är en fördel för både ramavtalsleverantörerna och även för Kammarkollegiet för att hanteringen och att administrationen förenklas för samtliga parter. Att ta fram en statistikmall så som en Excelmall för att förenkla administrationen är bra att göra i upphandlingen. Att försöka minska intag av statistik är en fördel men att vi tar in rätt statistik som är till nytta både för förvaltningen och upphandlingen är eftersträvänsvärt. Ett par exempel som är bra att ta in är vilka avrop som har gjorts är till nytta för att se att ramvalet används och i vilken omfattning men också se vilka trycksaker och tjänster som avropas i stor omfattning både på särskild fördelningsnyckeln och också med förnyad konkurrensutsättning. Vi behöver också se i vilken omfattning som miljökrav och miljömärkningar ställs på produkter och tjänster i avropen.

Leverantörerna har olika system där de hanterar order och där kan de ta ut statistik. En viss handpåläggning behöver göras av ramavtalsleverantörerna för att statistiken ska överföras till en Excel mall så att statistiken ska bli begriplig för oss att ta del av och sammanställas. Troligen är det mest effektivaste sättet att i dagsläget ta in statistiken med de förutsättningar som finns att tillgå för närvarande.

6 Information om ramavtalen

Information om ramavtalen förmedlas på www.avropa.se. Där publiceras bl.a. listor över ramavtalsleverantörer och avropsberättigade myndigheter, avtalsdokument, avropsmallar, samt vägledningar med stöd för avropsberättigande myndigheter vid avrop.

Kammarkollegiet genomför också regelbundet olika typer av seminarier kopplat till respektive ramavtalsområde, två så kallade Avropadagar riktade till myndigheter och tre leverantörsdagar fördelat på leverantörer inom IT-och telekom, resebranschen samt övriga varor och tjänster. Därutöver ges vägledning och stöd i samband med bl.a. avrop från ramavtalen via såväl mail som telefon.

7 Offentlig sektors behov

7.1 Inledning

För att kartlägga behovet inom offentlig sektor gällande det aktuella ramavtalsområdet samt samla in och analysera synpunkter på det befintliga ramavtalet har det i förstudien genomförts dels en enkätundersökning dels referensgruppsmöten med bl.a. deltagare från de myndigheter som i enkäten anmält sitt intresse för att ingå i referensgruppen.

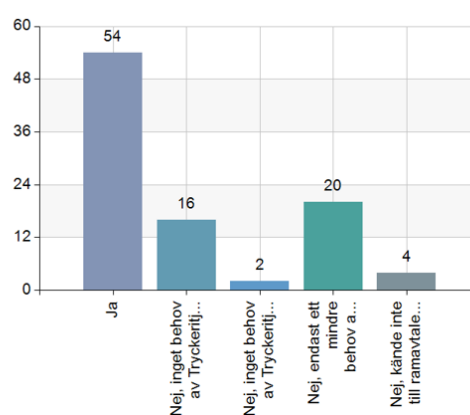
7.2 Myndighetsenkät

En enkät skickades ut till 216 avropsberättigade myndigheter via e-post. Enkäten besvarades av 96 respondenter, vilket ger en svarsfrekvens på cirka 44 procent.

Syftet med enkäten var att undersöka behovet av samt önskemål kring Tryckeritjänster inom ramavtalsområdet. Vidare var syftet att ge myndigheterna möjlighet att dela med sig av sina erfarenheter rörande det befintliga ramavtalet och ge generella synpunkter avseende en eventuellt kommande upphandling av ett statligt ramavtal. Nedan redovisas ett urval av de viktigaste frågorna.

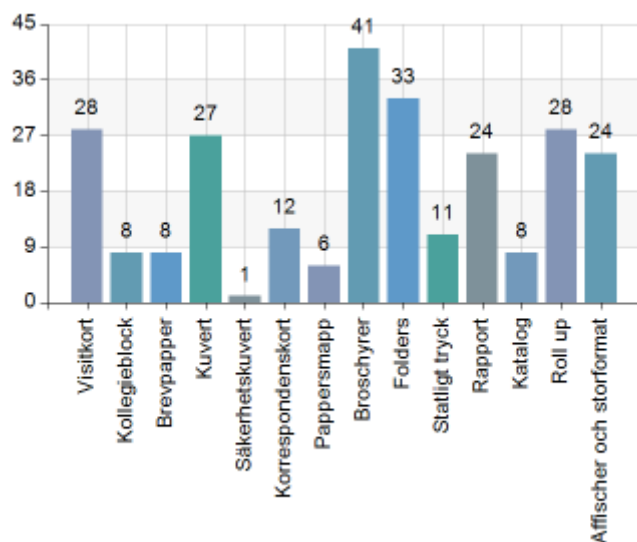
7.2.1 Har ni avropat från/använt det nuvarande statliga ramavtalet för Tryckeritjänster?

Namn	Antal	%
Ja	54	56,2
Nej, inget behov av Tryckeritjänster.	16	16,7
Nej, inget behov av Tryckeritjänster men kommer ha behov i framtiden.	2	2,1
Nej, endast ett mindre behov av Tryckeritjänster och har därför direktupphandlat.	20	20,8
Nej, kände inte till ramavtalet, men vi kommer att använda ramavtalet framöver.	4	4,2
Total	96	100

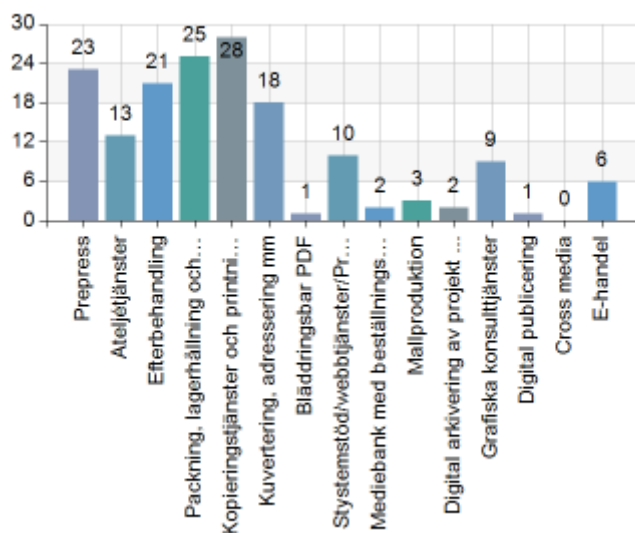

7.2.2 Vilka varor har ni avropat från ramavtalet?

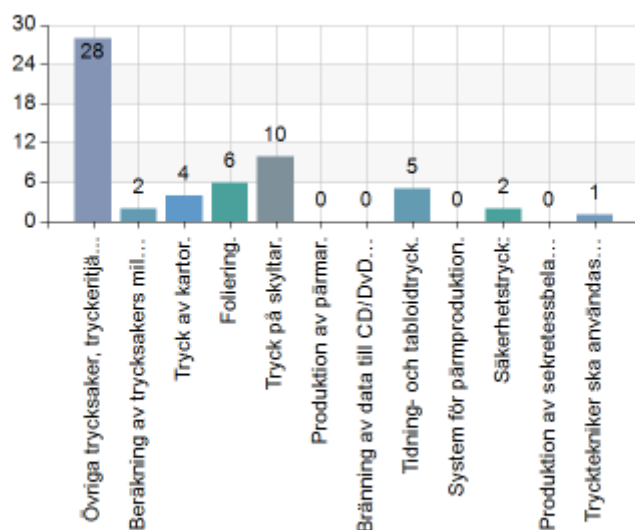

7.2.3 Vilka tjänster har ni avropat på ramavtalet?

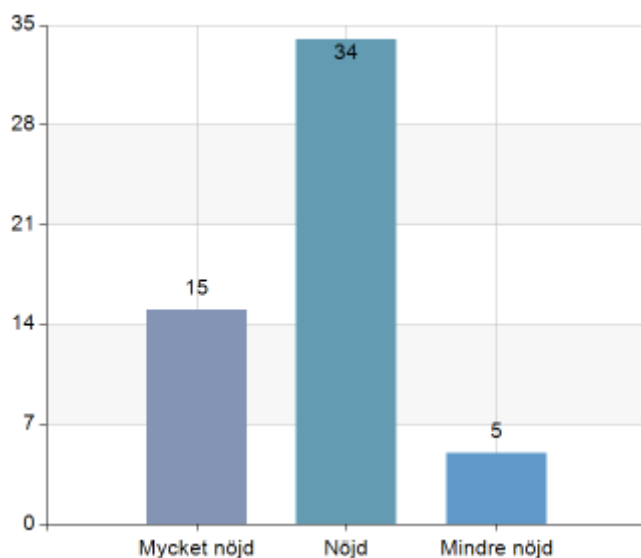

7.2.4 Denna fråga gäller icke-obligatoriska varor och tjänster. Övriga tillkommande varor och tjänster. Vänligen kryssa i alla tjänster som ni avropat från Ramavtalet.

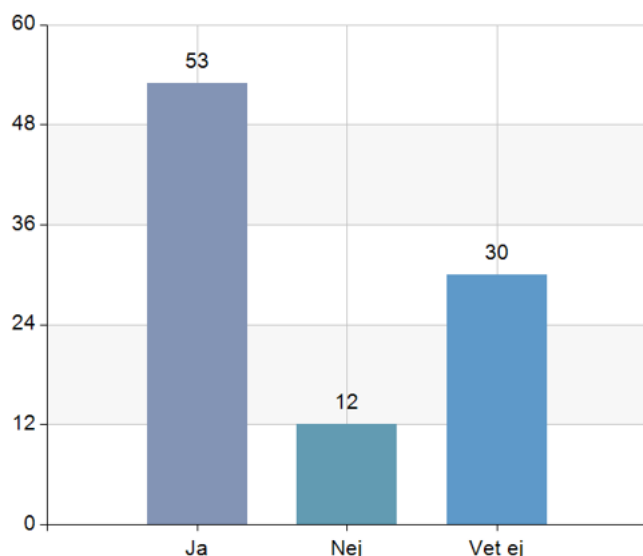

7.2.5 Hur nöjda är ni med det nuvarande ramavtalet Tryckeritjänster?

Av de 54 svarande myndigheterna som har svarat att de har använt nuvarande ramavtal är i huvudsak nöjda eller mycket nöjda.

7.2.6 Planerar er organisation att i framtiden avropa tjänster från det statliga ramavtalet Tryckeritjänster?

Av de 95 myndigheter som besvarat enkäten uppger 53 myndigheter att de planerar att avropa från ett eventuellt nytt ramavtal. Vilket är ungefär 55 procent av de som besvarat enkäten.

7.2.7 Vilken typ av hållbarhetskrav skulle ni vilja att Statens inköpscentral ställer vid en ramavtalsupphandling av Tryckeritjänster?

Denna fråga var anpassad för öppen frågeställning och medgav endast kommentarer. Nedan följer ett urval:

- Krav på miljöcertifiering, t ex svanen, ISO-cert och liknande.
- Print-on-demand.
- Leverantörerna ska arbeta kontinuerligt med att förbättra och ta hänsyn till miljöaspekter för att förebygga och undvika de negativa miljöpåverkan.
- Kräva en miljö och hållbarhetspolicy vid upphandling.
- Att arbetssätt, material, produktion och distribution ger minsta möjliga klimatpåverkan.
- Att tryckeriet är miljöcertifierat, Svanen licensierat och använder miljövänlig el.
- Svanenmärkta produkter: både papper och tryckfärg, logistikprocesser ...
- Schysta villkor (fackliga märkningen "Schysta villkor")
- ISO-standard för hållbarhet

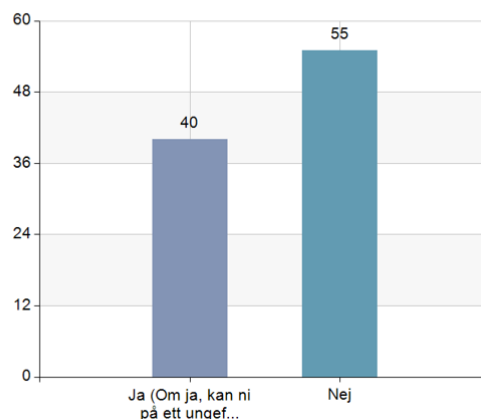

7.2.8 Har ni behov av att köpa tillgänglighetsanpassning av PDF-filer?

Har ni behov av att köpa tillgänglighetsanpassning av PDF-filer?

Namn	Antal	%
Ja (Om ja, kan ni på ett ungefär beskriva hur stort ert behov är)?	40	42,1
Nej	55	57,9
Total	95	100

Svarsfrekvens
99% (95/96)

Värt att notera med denna fråga är att den även beaktade svaranden som inte använt nuvarande ramavtal. Denna fråga resulterade i en variation av kommentarer och här återges ett urval. En myndighet anger att de har upphandlat denna tjänst separat, men skulle gärna använda den via ramavtalet när vårt befintliga avtal upphör. En annan myndighet har anger att det är ett myndighetskrav som har fått mycket stora följder för kostnaden för framtagning av material både för tryck och digitalt och detta är ett stort behov. En myndighet anger att de håller på med en tillgänglighetsanpassning och har i dagsläget svårt att beskriva sitt behov. Vidare anger en annan myndighet att behovet varierar så det är svårt att säga ett antal. Däremot skulle det vara jättebra om tjänsten fanns med. Några myndigheter kan lösa det internt då de har kompetensen som krävs men tillägger, men om det fanns en tjänst kanske vi skulle använda det. Sedan finns det myndigheter som har svarat att de inte vet och inte heller volymen av behovet.

7.2.9 Sammanfattning av myndighetsenkät

De viktigaste aspekterna av svaren i myndighetsenkäten sammanfattas nedan.

- De svarande myndigheterna är i huvudsak nöjda med de varor och tjänster som kan avropas från nuvarande ramavtal. Detta då myndigheternas behov av tryckeritjänster till stor del omfattas i nuvarande ramavtal.
- 56 procent av de svarande myndigheterna har avropat från nuvarande ramavtal och 17 procent har inte haft något behov av tryckeritjänster.
- 2 procent av de svarande har inte haft något behov men anser att de har framtida behov inom tryckeritjänster och 4 procent av de svarande kände inte till ramavtalet men ska använda det framöver.
- 20 procent av de svarande har endast haft ett mindre behov av tryckeritjänster och har därför direktupphandlat.
- Leverantörerna ska arbeta kontinuerligt med att förbättra och ta hänsyn till miljöaspekter för att förebygga och undvika de negativa miljöpåverkan varför det är

viktigt att krav ställs på en miljö och hållbarhetspolicy vid en eventuell upphandling.

- Svanenlicens viktigt att ha med som krav.
- Tillgänglighetsanpassning av PDF-filer bör tas med i en eventuell kommande upphandling.

7.3 Referensgruppsmöte med myndigheter

De myndigheter som i enkäten, via avropa.se eller på annat sätt anmält intresse att medverka i referensgruppen bjöds in till tre olika möten under november månad på Kammarkollegiet och via distansmöten.

Sammanlagt bjöds 216 avropsberättigade myndigheter in till referensgruppsmöte via myndighetsenkäten. Åtta personer önskade delta i referensgruppen. Av dessa åtta deltog slutligen fyra personer från totalt fyra myndigheter under dessa tre möten. En fullständig lista på de myndigheter som deltog på referensgruppsmöten finns i avsnitt [Källförteckning](#).

Syftet med referensgruppsmötena var att, som ett komplement till enkäten, på ett fördjupat plan ge myndigheterna möjlighet att dela med sig av sina erfarenheter rörande det befintliga ramavtalet och ge generella synpunkter avseende en eventuellt kommande upphandling av ett statligt ramavtal.

7.3.1 Redovisning av referensgruppsmöte

Projektgruppen genomförde tre referensgruppsmöten, ett fysiskt på plats i Kammarkollegiets lokaler samt två digitala via Skype. Mötena genomfördes enligt en agenda framtagen av Kammarkollegiet.

Nedan ges en kortare redovisning över vad som diskuterades på referensgruppsmötena. Redovisningen är en sammanställning över deltagarnas svar och diskussioner för respektive frågeställning.

7.3.2 Erfarenheter från nuvarande ramavtal

Gemensamt för de tre referensgruppsmötena är att de generellt är nöjda med nuvarande ramavtal och dess utformning. Värdet på den särskilda fördelningsnyckeln 15 000 SEK exklusive moms anses som låg eftersom priserna på produkterna har ökat. Dock ska tilläggas att deltagande i referensgruppen inte har använt sig av den särskilda fördelningsnyckeln. I övrigt täcks referensgruppernas behov av tryckeritjänster till stor del i nuvarande ramavtal.

Några av myndigheterna har egna tryckerier och anställda som har både utbildning, kunskap och erfarenhet från tryckeriverksamhet. Två av deltagarna har egna tryckerier och producerar eget tryckmaterial själva och kompletterar med avrop av större produktioner som de ej har egen kapacitet till.

7.3.3 Förslag på utveckling och förbättring inför nästa kommande upphandling.

Nedan följer några förslag från de tre referensgruppsmötena:

- Utbildning/tjänst hur man avropar trycksaker kan vara bra att få med i ramavtalet. Det kan vara ord så som till exempel bigning, falsning med mera som man inte förstår och behöver hjälp med.
- Möjlighet till avrop av projektledare/expert på tryckeritjänster kan vara bra att ha med i en eventuell kommande upphandling som stöttning för avropsberättigade vid avrop av tryckeritjänster då det finns ett behov av kompetens.
- Förbättring av avropsblanketten i Word den är enklare att förstå. Kan vara bra om det finns flera avropsblanketter beroende på vad som man ska avropas.
- Fraktkostnader kan vara bra om det ingår i priset på särskild fördelningsnyckeln.
- Det finns en förståelse för att höja beloppsgränsen vid särskild fördelningsnyckel. Detta med anledning av de senaste årens prisutveckling på papper. Vilket följer övrig prisutveckling på marknaden till följd av inflation men också då det var brist på papper.
- Miljöledningssystem så som ISO eller liknande är bra vid kravställning i en eventuellt kommande upphandling. Det behöver vara någon extern kontrollorganisation.
- Formgivningsavtal används för att anskaffa tillgänglighetsanpassade PDF:er. Det är önskvärt att det går att avropa tillgänglighetsanpassade PDF:er i samband med trycksaker.
- Intressant att ha med Print on demand, trycka vid beställning, vilket innebär att man trycker när det beställs genom detta sätt behöver man inte slänga det som inte går åt. Bra miljömässigt.
- Digital brevlåda kan vara bra att det finns möjlighet till i ramavtalet.
- Önskemål om uppdelning till en eventuellt kommande upphandling i mindre- respektive större volymer.

7.4 Sammanfattning av referensgruppsmöte

Referensgruppsdeltagarna är generellt nöjda med nuvarande ramavtal och dess utformning. De anser att deras behov täcks av närvarande produkter och tjänster och att det inte direkt finns några produkter eller tjänster som saknas i det befintliga ramavtalet. Skulle en ny upphandling kunna inkludera bland annat konsulttjänster och tillgänglighetsanpassning av PDF:er samt eventuell volymuppdelning i större- och mindre avrop av trycksaker kommer det att förenkla för många myndigheter.

8 Marknadsundersökning

8.1 Inledning

För att kartlägga marknadens utbud inom det aktuella ramavtalsområdet och samla in och analysera synpunkter på det befintliga ramavtalet har det i förstudien genomförts möten med nästan alla nuvarande ramavtalsleverantörer och därutöver ett antal potentiella leverantörer som tagit kontakt via Avropa.se.

8.2 Marknaden

Marknaden har sedan länge kännetecknats av fusioner och uppköp där de mindre tryckerierna ofta blir uppköpta av de större tryckerierna. Enligt Grafiska företagen har uppköpen och fusionerna minskat den senaste tiden där de små och stora tryckerierna har klarat sig bättre än de mellanstora tryckerierna. Det råder en sund konkurrens med bra bredd från många leverantörer. Det förekommer viss konkurrens från utlandet så som Danmark, Polen, Lettland samt övriga baltiska länder.

8.3 Leverantörmöten

8.3.1 Om leverantörmöten

En detaljerad agenda med frågeställningar skickades till leverantörerna inför varje enskilt möte med ramavtalsleverantörerna och potentiella leverantörer.

Samtliga befintliga 11 ramavtalsleverantörer erbjöds varsitt möte med Kammarkollegiet, Statens inköpscentral, varav nio genomfördes. Utöver dessa möten med befintliga ramavtalsleverantörer har möten genomförts med fyra andra leverantörer som meddelat sitt intresse att delta i aktuell förstudien. En fullständig lista på de leverantörer som träffats finns i avsnitt [Källförteckning](#).

Resultatet av dessa möten har arbetats in under rubrikerna nedan.

8.3.2 Anser ni att det befintliga ramavtalet fungerar bra?

Det är inte samma volymer som det en gång var på tidigare ramavtal inom Tryckeritjänster.

Vissa ramavtalsleverantörer upplever att det ibland blir fel i avropsförfrågningarna. Det kan vara att avropsberättigade angett felaktig information kopplat till en viss produkt eller tjänst. Ramavtalsleverantörerna är medvetna om att det kan vara svårt för den som

genomför avrop om denne inte har insikt i produkterna och tjänsterna på ramavtalet. Ramavtalsleverantörerna lyfter att en trolig anledning kan vara ett generationsskifte hos myndigheterna där nya medarbetare inte har tidigare erfarenhet från tryckeriområdet.

Den kombinerade avropsfördelningen upplevs generellt som bra. Det finns en delad åsikt om det nuvarande avropsvärdet på max 15 000 kronor (SEK) för särskild fördelningsnyckel. Vissa leverantörer anser att det är för högt medan vissa förespråkar ett högre värde med motiveringen av ökade priser. Det finns ett önskemål om att avropsinformationen ses över för att förenkla ytterligare för myndigheter och ramavtalsleverantörer.

Generellt sett är ramavtalsleverantörerna överens om att ramavtalen är heltäckande och det mesta går att avropa via nuvarande ramavtal. Avtalsvillkoren i huvuddokumentet och allmänna villkor anses vara bra som de är utformade i befintliga ramavtalet.

Det enda som lyfts fram vid mötena av ramavtalsleverantörer och leverantörer som projektet har träffat är möjligheten till tätare intervaller för prisjustering. Modellen som används i dagens ramavtal är rimlig i sin konstruktion.

8.3.3 Föregående upphandling

Ramavtalsleverantörerna har i stort sett inga synpunkter på upphandlingen utan upplever den som bra. Vidare anser ramavtalsleverantörerna och övriga leverantörer att de inte har några andra förslag på hur en eventuellt ny upphandling bör eller kan utvärderas.

Ramavtalsleverantörerna och övriga leverantörer anser att ett rikstäckande ramavtal är att föredra framför någon form av indelning i regioner även i en eventuellt kommande upphandling.

8.3.4 Hållbarhet

Ramavtalsleverantörerna och övriga leverantörer som projektgruppen har pratat med är miljömedvetna. De innehar miljömärkningar eller miljöcertifieringar, exempelvis ISO 14001, Svanen, FSC med flera. De ser även gärna att krav kring hållbarhet ställs i en eventuellt kommande upphandling.

Några ramavtalsleverantörer och leverantörer har installerat solcellspaneler på sina tryckerier för att minska miljöpåverkan.

Vissa ramavtalsleverantörer och leverantörer kan leverera tryckeritjänster enligt Print on demand. Denna tryckteknik/metod bidrar till ökad hållbarhet genom att hålla nere på produktionskostnader och materialåtgång. Men även att det inte överproduceras material som med tiden blir inaktuellt på grund av någon uppgift i materialet ändras och därför måste kasseras hos avropande myndighet.

8.3.5 GDPR och Informationssäkerhet

Några ramavtalsleverantörer är i process med att bli certifierade enligt ISO 27001. De är däremot medvetna om vikten av behandling av personuppgifter, informationssäkerhet och har policyer och rutiner i sina verksamhetssystem. Både ramavtalsleverantörer och leverantörer har tecknat PuB-avtal.

8.3.6 Tillgänglighet

Det finns både ramavtalsleverantörer och leverantörer som har kunskap och erfarenhet av frågor rörande tillgänglighet. De kan erbjuda olika tjänster som uppfyller webbtillgänglighet, exempelvis WCAG. De ramavtalsleverantörer och leverantörer som har denna kunskap och erfarenhet kan ta fram bland annat tillgänglighetsanpassade PDF:er. Sedan finns det de leverantörer som inte kan det inom sin egen verksamhet men kan tillgodose detta genom att köpa in tjänster kring detta.

8.3.7 Sammanfattning av leverantörsmöten

Generellt är ramavtalsleverantörerna nöjda med befintliga ramavtal och deras indelning. Det mesta går att avropa för avropande myndigheter via ramavtalen då de är breda och generella. Efterfrågan på tryckt material har minskat de senaste åren med en högre andel digitala utskick, digitala brevlådor och minskade utskick av brev och papper vilket även visar sig i minskade avropsvolymer på ramavtalet Tryckeritjänster.

Profiltryck är inte något som merparten av ramavtalsleverantörerna har i sitt utbud. Detta kan tillhandahållas med hjälp av underleverantörer.

8.4 Möte med branschorganisation

8.4.1 Om branschorganisationen

Projektgruppen har träffat branschorganisationen Grafiska företagen för att få information om branschspecifika frågor.

8.4.2 Mötets viktigaste frågor

Papper och papperspriser har varit ett problem samt att certifieringar tar väldigt mycket tid. Grafiska företagen har verktyget, kalkylatorn ClimateCalc. ClimateCalc är ett verktyg för att beräkna koldioxidavtryck för både företaget och ett specifikt tryckmaterial. Detta innebär att tryckerierna själva har möjlighet att sammanställa ett koldioxidavtryck för hela företaget, för hela sin verksamhet och de trycksaker som produceras av företaget. Det finns idag inget system som täcker för hela världen. Cirka 10–12 företag har ClimateCalc i branschen. Endast företag som är ClimateCalc-certifierade kan använda ClimateCalc för att beräkna koldioxidavtrycket för specifika tryck- eller förpackningsprodukter. Det finns olika system för olika beräkningar. Många leverantörer har flera ISO-certifieringar,

miljömärkningar och certifieringar samt Grafiska företagens certifiering, Certifierad Grafisk Produktion (CGP).

Viktningen för prisjustering som nu finns i nuvarande ramavtal kan eventuellt viktas om mellan de tre ingående variablerna. Tidsintervallet anses däremot vara för långt mellan prisjusteringar, det kan hända mycket med priserna på papper.

Teknikutvecklingen sker löpande inom produktionsteknik. Branschen har noterat följande tekniktrender: Digitaltryck har ökat i förhållande till offsettryck. Även storformat har ökat. Digitaltryck är bra för mindre upplagor medan offset är ett bättre alternativ för större upplagor. Vidare ser branschen en trend i distribution direkt till konsument med digitaltryck on demand.

9 Omvärldsanalys

Likt alla andra branscher har flera yttre faktorer påverkat även tryckeribranschen. Hösten 2021 blev startskottet för ökade papperspriser, där papperspriserna släpat efter i flera år och pappersbruken kämpat med dålig lönsamhet. Då berodde det främst på att effekten av flera nedlagda pappersbruk som slog igenom för fullt, men det råkade även sammanfalla med en begynnande energikris i Europa. Vintern 2022 förvärrades situationen först av strejken på det finska skogsbolaget UPM och sedan inledde Ryssland ett krig mot Ukraina, vilket spädde på den europeiska energikrisen, vilket i sin tur har gett ett inflationstryck som vi inte sett sedan långt tillbaka. Marknaden och priserna har stabiliserats under senare delen av 2023.

Detta sammantaget har troligen påskyndat den digitala omställningen från den offentliga sektorn.

9.1 Innovativa lösningar

Regeringen har som mål att Sveriges innovationsförmåga och innovationsklimat ska stärkas. Ökad internationell konkurrenskraft, nya jobb och förnyelse av näringslivet är generella samhällseffekter som man önskar uppnå. Regeringen anser vidare att det är viktigt att stimulera såväl utbud av som efterfrågan på nya innovativa lösningar. Ökade inköp av innovativa varor och tjänster kan stimulera till förnyelsearbete inom offentlig förvaltning. Ett av målen i den nationella upphandlingsstrategin är en offentlig förvaltning som främjar innovationer och alternativa lösningar.

10 Relevant lagstiftning, föreskrifter och allmänna råd

För svenska tryckerier finns det vissa lagar och regler att förhålla sig till och följa. Nedan anger branschorganisationen Grafiska företagen några av de viktigaste.

10.1.1 Tryckort

I enlighet med Tryckfrihetsförordningen är tryckerier skyldiga att uppge tryckort. Bestämmelser kring tryckort finns i sin helhet i Tryckfrihetsförordningen.

Tryckfrihetsförordningen är en av Sveriges grundlagar och antogs 1949. Den berör frågor gällande tryckfrihet, dess definition och restriktioner, och har sitt ursprung i 1766 års svenska Tryckfrihetsförordning, som är världens äldsta lag för större allmän tryckfrihet och yttrandefrihet.

En del i Tryckfrihetsförordningen berör tryckort och arkivexemplar som i korthet går ut på nedanstående. Bestämmelser kring tryckort finns i sin helhet i Tryckfrihetsförordningens 4:e kapitel "Om tryckta skrifter framställning"

10.1.2 Nationellt tryckeri

Tryckeriets namn (tryckort och tryckår) ska sättas ut på varje tryckt skrift som framställs i landet, med undantag av s.k. bild- och tillfällighetstryck, enklare reklamblad med mera. Underlåtenhet att korrekt sätta ut tryckort är straffbart. Det finns inga föreskrifter för hur och var uppgifterna om tryckorten ska vara placerad. I böcker är det vanligast på tryckortssidan eller på näst sista sidan (kolofon). I broschyrer och foldrar sätts tryckorten oftast på sista sidan längs ryggen.

10.1.3 Utländskt tryckeri

Tryckorten ska finnas med i alla tryckta skrifter (utom i undantagen) som är avsedda att ges ut i Sverige. Om till exempel ett förlag beställer tryckning i utlandet av en bok ska namnet på det utländska tryckeriet, dess hemort och tryckåret anges.

10.1.4 Arkivexemplar

Enligt 5 kap 1 § lagen (1991:1559) med föreskrifter på tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens områden är tryckare skyldiga att under ett år förvara (arkivera) och på polismyndighets begäran tillhandahålla ett exemplar av tryckt skrift. Det görs i detta fall inget undantag för tillfällighetstryck eller enklare trycksaker.

Av 5 kap 9 § framgår vidare att skyldigheten att bevara ett exemplar av tryckt skrift är straffsanktionerad.

10.1.5 Pliktexemplar

Enligt Lagen om pliktexemplar har Kungliga biblioteket och sex av landets universitetsbibliotek rätt att, utan kostnad, erhålla ett exemplar vardera av varje tryckt skrift eller dokument som ges ut för spridning i Sverige.

10.1.6 Vid tvist om grafisk presentation

Grafiska Kammaren är en partssammansatt skiljenämnd som på begäran ger utlåtanden i rättsliga och tekniska frågor när en tvist uppstår mellan kund och leverantör om en avtalad grafisk prestation.

Grafiska Kammaren är ett värdefullt serviceorgan för den grafiska branschen och dess kunder. Kammarens verksamhet är ett led i den grafiska branschens strävanden att främja såväl effektivitet och konkurrensförmåga som sunda affärsrelationer leverantörer och beställare emellan samt god affärssed inom branschen.

På begäran utlåter sig Grafiska Kammaren om:

- Den tekniska egenskapen av grafiska prestationer
- Innebörden av handelsbruk
- Sedvänja
- Beprövad yrkeserfarenhet
- Terminologi inom branschen

Kammaren uttalar sig även i juridiska och rättsliga frågor med anknytning till ett visst avtal mellan en beställare och en leverantör av ovanstående prestationer.

För medlemmar i någon av huvudmannorganisationerna erbjuder Grafiska Kammaren en omfattande telefonrådgivning utan kostnad.

Varje år bedöms ett antal ärenden i Grafiska Kammaren, och utlåtandet väger tungt i de fallen att parterna i efterhand tar det till civildomstol. I de flesta fall går domstolarna på kammarens linje.

Sammansättning

Grafiska Kammaren består av ordförande och vice ordförande som är erfarna jurister.

- De övriga ledamöterna är representanter ifrån:
- Sveriges Grafiska Medieförening (SGM)
- Svenska Bokbinderiföreningen (SBI)
- Sveriges Annonsörer
- Svenska Förläggareföreningen
- Sveriges Kommunikationsbyråer
- Sveriges Tidskrifter

10.1.7 Moms

Skattesatsen är för närvarande 6 procent och gäller för många tryckta produkter såsom böcker, tidningar, program, kataloger. För mer information se Skatteverkets syn på vilka publikationer som omfattas av den reducerade skattesatsen för tryckta saker med mera.

11 Hållbarhet och tillgänglighet

Med hållbar offentlig upphandling menas att offentlig sektor tillgodoser sitt behov av varor och tjänster på ett sätt som säkerställer den goda affären sett till hela livscykeln. Hänsyn ska inte bara tas till de fördelar som uppstår för organisationen utan även till samhället i sin helhet, samtidigt som anskaffningen görs på ett sätt som minimerar skador på miljön.

Kammarkollegiets målsättning är att inom ramen för verksamhetens uppdrag, offentlig sektors behov och lagstiftningens möjligheter, på ett ansvarfullt sätt beakta miljö och sociala hänsyn vid upphandling och förvaltning av de statliga ramavtalen. De statliga ramavtalen ska bidra till att offentlig sektor kan möta de mål som satts i den nationella upphandlingsstrategin, Agenda 2030 och de nationella miljömålen.

Förutsättningarna för hållbarhetskrav varierar dock mellan de olika ramavtalsområdena och branscherna. I förstudiearbetet utreds därför vilket behov av hänsyn till de olika hållbarhetsdimensionerna som behöver tas för att möta olika strategiska mål men även de risker som finns inom det specifika ramavtalsområdet.

11.1 Tryckeritjänster

Papper och kemikalier är de huvudsakliga insatsvarorna och riskerna är i hög grad beroende av ursprungsland för råvaror och i vilka länder tillverkningen sker. För tillverkning av papper finns risker kopplade till miljöfrågor, mänskliga rättigheter, arbetsvillkor och korruption, risker som i hög grad beror på tillverkningsland. Vad gäller miljöriskerna finns allvarlig risk främst i förhållande till skogsavverkning, mark och vatten. Risker avseende biologisk mångfald gäller även i Sverige, men övriga risker förekommer framför allt i import av pappersmassa och importerat papper.

Riskerna kopplade till tryckerierna bedöms i sin helhet som låg, under förutsättning att tryckeriet arbetar metodiskt med förebyggande åtgärder, dvs att tryckeriverksamheten sker i länder och företag som prioriterar miljö- och arbetsmiljöfrågor. I annat fall betraktas riskerna som höga, både avseende miljö och arbetsmiljö, se vidare under avsnitt 11.2 och 11.3.

Av 4 kap. 3 § lagen (2016:1145) om offentlig upphandling (LOU) framgår att en upphandlande myndighet bör beakta miljöhänsyn, sociala och arbetsrättsliga hänsyn vid offentlig upphandling om upphandlingens art motiverar detta. Hållbarhetshänsyn kan tas i alla delar av en upphandling, dvs. som kvalificeringskrav (t.ex. krav på miljöledningssystem), som tekniska krav (t.ex. krav på viss märkning eller certifiering), eller som kontraktsvillkor (t.ex. arbetsrättsliga villkor).

Av 17 kap. 4 § LOU framgår vilka skyldigheter en upphandlande myndighet har att kräva att leverantören fullgör kontraktet i enlighet med ILO:s kärnkonventioner. Detta gäller i de fall svensk arbetsrätt inte är tillämplig.

Av 9 kap. 2 § LOU framgår att när det som anskaffas ska användas av fysiska personer ska de tekniska specifikationerna bestämmas med beaktande av samtliga användares behov, vilket innebär att en upphandlande myndighet i vissa fall är skyldig att beakta tillgänglighet i upphandlingen.

Nedan redovisas vilka analyser gällande hållbarhetshänsyn (miljö, och sociala krav samt tillgänglighet) som genomförts för det aktuella ramavtalsområdet.

11.2 Miljökrav

Generellt bör ramavtalsleverantörerna inom detta, liksom i övriga, ramavtalsområden kontinuerligt arbeta med att förbättra och ta hänsyn till miljöaspekter för att förebygga och undvika negativ miljöpåverkan. Det handlar om åtgärder för att minska konsumtion och onödig användning av negativt miljöpåverkande resurser som elektricitet, resor, papper och liknande.

Tryckerier använder mycket kemikalier framför allt i form av tryckfärg och rengöringsmedel. Dessa har traditionellt innehållit starka och flyktiga lösningsmedel, men användningen har minskat väsentligt de senaste decennierna genom medvetna satsningar på nya typer av färger och rengöringsmedel. En viktig åtgärd är att använda vegetabiliska färger och rengöringsmedel i stället för mineraloljebaserade produkter. Vid offsettryckning används tryckplåtar som vid framkallning kan medföra utsläpp av silver till avloppsvattnet, men numera finns slutna system som förhindrar utsläpp till vatten. Lagstiftning och tillämpning för att förebygga utsläpp kan dock skilja mellan olika länder. För små upplagor är digitaltryck en rationell och miljömässigt lämplig metod.

Många tryckerier erbjuder miljömärkta trycksaker, vilket tillsammans med certifierade miljöledningssystem innebär att riskerna minimeras och att miljöförbättringar sker kontinuerligt, även med avseende på att minimera energi- och pappersförbrukning. Även certifierade kvalitetssystem har indirekt en god effekt för att minska miljöpåverkan eftersom en effektiv kvalitetssäkring och produktionsstyrning minimerar pappersmakulatur och pappersspill.

11.2.1 Svanenmärkt tryckeri

Svanen har tagit fram kriterier för tryckerier och trycksaker.

Ett Svanenmärkt tryckeri är ett tryckeri som uppfyller stränga miljökrav och som har erhållit en Svanenlicens för produktion av trycksaker. En Svanenmärkt trycksak, t.ex. en broschyr, en bok eller ett kuvert, är en trycksak med en bra miljöprofil.

11.2.2 Upphandlingsmyndighetens hållbarhetskriterier avseende Tryck- och kopieringspapper

Upphandlingsmyndigheten har uppdaterat sina hållbarhetskriterier avseende Tryck- och kopieringspapper. Den största miljöpåverkan för pappersprodukter sker vid produktionen i form av råvaruanvändning, utsläpp till vatten och luft samt energianvändning och därmed utsläpp av växthusgaser. Hållbarhetskriterierna för tryck- och kopieringspapper är inriktade på att minimera miljöpåverkan från dessa områden.

11.3 Sociala och etiska krav

Generellt bör ramavtalsleverantören ta hänsyn till sociala och etiska aspekter såsom att följa arbetsrättslig lagstiftning, anställningsvillkor, diskrimineringslagen samt att inte anlita svart arbetskraft. Ramavtalsleverantören ska även aktivt förebygga och förhindra korruption i sin verksamhet i stort och specifikt kopplat till sina åtaganden i ramavtalet.

Det finns en förhöjd risk för arbetstagarna på grund av kemikalier och fysisk belastning. Framför allt starka, flyktiga lösningsmedel kan vara skadliga och i vissa fall även cancerframkallande samt skadliga för nervsystemet. Substitution till mer miljöanpassade kemikalier leder därför automatiskt till förbättringar av arbetsmiljön. Anställda utsätts även för buller vilket kan öka stress och leda till försämrad hörsel på sikt. Klämrisker har successivt byggts bort i moderna maskiner, men var förut vanligt förekommande. Arbetet kan innefatta tunga lyft och repetitiva rörelser vilket kan leda till överbelastning, framför allt i bokbinderier och paksalar, dvs där den slutliga bearbetningen av produkterna sker.

Riskerna är lägre om tryckeriverksamheten sker i länder och företag som prioriterar arbetsmiljöfrågor. I annat fall betraktas riskerna som höga.

11.3.1 Arbetsrättsliga villkor¹

För att säkerställa sunda arbetsvillkor för arbetare som utför offentliga kontrakt ska arbetsrättsliga villkor ställas, när det är behövligt. Om arbetet utförs där svensk rätt är tillämplig ska villkor om lön, semester och arbetstid ställas, vilka de arbetstagare som utför uppdraget minst ska tillförsäkras. Om arbetet utförs där svensk rätt inte tillämpas ska de arbetsrättsliga villkoren fastställas i enlighet med ILO:s kärnkonventioner. Beslut om och i så fall vilka arbetsrättsligasociala krav ska ställas i en upphandling ska förgås av en så kallad behövlighetsbedömning. I denna görs analys av risken för oskäligen arbetsvillkor i den aktuella upphandlingen, samt i förlängningen risken för att konkurrensen snedvrids. Villkoren ska ha en anknytning till det som upphandlas, och vara proportionerliga. Kraven gäller även underleverantörer som direkt medverkar till att fullgöra kontraktet. I Sverige är tryckeritjänster en bransch med hög anslutning till kollektivavtal enligt branschorganisationen Grafiska företagen. Inga av de riskindikatorerna som Upphandlingsmyndigheten har identifierat som kan indikera risk för oskäligen

¹ Av 17 kap. 2 § LOU framgår vilka skyldigheter en upphandlande myndighet har att kräva att leverantören fullgör kontraktet enligt angivna villkor om lön, semester och arbetstid.

arbetsvillkor, såsom låg utbildningsnivå, låg anslutningsgrad till kollektivavtal och utstationerad arbetskraft är uppfyllda. Under förstudien har ingen information eller indikationer gällande arbetsrättsliga problem inom branschen förekommit. Kammarkollegiet anser därmed inte att det föreligger risk för oskäligen arbetsvillkor eller att andra omständigheter medför att det är behövligt att ställa arbetsrättsliga villkor inom denna del.

17 kap. 4 § LOU reglerar skyldigheten för upphandlande myndighet att kräva att leverantören fullgör kontraktet i enlighet med ILO:s kärnkonventioner, om arbetet utförs under sådana förhållanden att svensk arbetsrätt inte är tillämplig. Även i dessa fall ska en behovlighetsbedömning göras. Vad gäller dessa villkor krävs inte alltför starka indikationer på att det föreligger ett behov. Eftersom det kan hända att tryckerier som finns utomlands används för att utföra tjänsten, eller delar av tjänsten, samt att pappersprodukterna och råvarorna produceras så att svensk rätt inte är tillämplig, och att riskerna ökar i dessa fall, beslutar Kammarkollegiet att som särskilda kontraktsvillkor ange villkor i enlighet med ILO:s kärnkonventioner.

Beslut om sociala krav ska ställas, samt i sådant fall vilka, tas i samband med ett eventuellt kommande upphandlingsprojekt.

11.4 Tillgänglighetskrav

Kammarkollegiet eftersträvar att de varor och tjänster som avropas från de statliga ramavtalen ska vara tillgängliga och användbara för alla, oavsett funktionsförmåga. En bättre funktion och utformning av tjänster i samhället gynnar alla, inte bara personer med funktionsvariationer.

11.4.1 Tillgänglighetsanpassade PDF-filer

Enligt enkätsvar och referensgruppsmöten har det framkommit att det finns ett behov av att köpa tillgänglighetsanpassade PDF-filer i en eventuellt framtida upphandling av tryckeritjänster. I dagsläget kan inte samtliga tryckerier själva tillgänglighetsanpassa PDF-filer. Oftast kan leverantörer ändå tillgänglighetsanpassa PDF-filer med hjälp av underleverantörer.

12 Säkerhet

12.1 Informationssäkerhet

Informationssäkerhet handlar framför allt om att hindra information från att läcka ut, förvanskas och förstöras. Det handlar också om att rätt information ska finnas tillgänglig för rätt personer, och i rätt tid. Information ska inte kunna hamna i orätta händer och missbrukas. De registrerade ska veta vem som använder deras personuppgifter och varför.

Behovet av en förbättrad hantering av information ur ett säkerhetsperspektiv inom offentlig förvaltning är väldokumenterad.

En upphandling inom Tryckeritjänster ska ge goda förutsättningar för avropsberättigade organisationer att ställa relevanta informationssäkerhetskrav och hantera sin information på ett säkerhetsmässigt lämpligt sätt.

12.1.1 Säkerhetsskydd och Säkerhetsskyddsavtal

Verksamhet som omfattas av säkerhetsskyddslagen (2018:585) ska ha det säkerhetsskydd som behövs med hänsyn till verksamhetens art, omfattning och övriga omständigheter. Ansvar för säkerhetsskyddet ligger hos den som är verksamhetsansvarig. När det i utförandet av en tjänst förekommer uppgifter som med hänsyn till Sveriges säkerhet omfattas av sekretess (hemliga uppgifter) har staten, kommunerna och regionerna ansvaret för att det finns ett fullgott säkerhetsskydd hos leverantören.

För att tillgodose kravet på säkerhetsskydd när sådan verksamhet utförs på uppdrag av en myndighet, ska den uppdragsgivande myndigheten träffa ett skriftligt avtal – säkerhetsskyddsavtal – med ramavtalsleverantören om det säkerhetsskydd som behövs i det enskilda fallet. Vid de ramavtal där behov av säkerhetsavtal föreligger bör en sådan möjlighet anges i ramavtalet.

I förstudien har det framkommit att det finns visst intresse hos myndigheterna att ställa säkerhetskrav på leverantörerna eftersom det framkommit olika säkerhetsaspekter som skulle kunna beaktas vid kravställning. I myndighetsenkäten framkom även att det kan finnas behov av att trycka information i händelse av kris. Det har också avropats så kallat säkerhetskuvert vilket dels innebär produktion av sekretessbelagt material, dels trycktekniker som gör det svårare att förfalska trycksaken.

12.1.2 Dataskydd

Dataskyddsförordningen (GDPR, The General Data Protection Regulation) gäller i hela EU och har till syfte att skapa en enhetlig och likvärdig nivå för skyddet av personuppgifter så att det fria flödet av uppgifter inom EU inte hindras.

Utifrån vad som framkommit under förstudien är utgångspunkten att ramavtalsleverantörer i ett eventuellt kommande ramavtal huvudsakligen kommer att behandla personuppgifter såsom personuppgiftsbiträden. Det innebär att personuppgiftsbiträdesavtal kommer att behöva tecknas i förekommande fall vid anskaffning från ramavtal inom området. I ramavtalsupphandlingen medför detta att personuppgiftsbiträdesavtal bör biläggas samt att möjliga kravställningar enligt dataskyddsförordningen ska beaktas.

13 E-handel

Med elektronisk handel (e-handel) menas ett sätt att skapa en effektiv inköpsprocess med IT som stöd. Elektronisk affärskommunikation ersätter den pappersbaserade kommunikationen. Avtal, leverantörer, priser m.m. blir lättillgängliga för de som ska beställa varor och tjänster, därför att avrop/beställningar och fakturahanteringen kan ske elektroniskt. E-handel enligt denna definition förutsätter att köparen hanterar sin elektroniska affärskommunikation via sitt e-handelssystem. Att en enskild handläggare inom köparens organisation gör inköp i en leverantörs webbshop via ett individuellt inloggningskonto betraktas inte som e-handel.

Målsättningen är att de leverantörer som tecknar statliga ramavtal med Kammarkollegiet ska medverka till att avropande myndigheter kan tillämpa e-handel och därmed leva upp till strategi, förordning och lagstiftning.

Förutsättningarna för att tillämpa e-handel varierar mellan olika ramavtalsområden och branscher. I förstudiearbetet utreds därför förutsättningarna för e-handel för det aktuella ramavtalsområdet. Den 1 april 2019 blev det lag på att alla inköp i offentlig sektor ska faktureras med e-faktura.

Inom tryckeribranschen är förutsättningarna att tillämpa integrerad e-handel begränsade med tanke på att trycksakers innehåll och utformning varierar mycket. I förstudien framgår att det hos myndigheterna finns ett varierat behov kring e-handel.

Nedan listas vad svarande myndigheter har angett hur de skulle vilja tillämpa e-handel vid inköp.

- E-handel är inte aktuellt för oss.
- Leverantören tar fram en elektronisk produktkatalog med avtalat sortiment och avtalade priser som vi kan läsa in i vårt eget e-handelssystem.
- Leverantören utformar en anpassad webbutik med avtalat sortiment och avtalade priser där vi kan skapa en varukorg som förs över till vårt eget e-handelssystem (Punch Out).
- Vi beskriver med fri text i ett formulär vårt e-handelssystem vad vi vill beställa.
- För löpande tjänster med avtalade priser vill vi att leverantören anger abonnemangsnummer eller motsvarande på fakturorna.

Leverantörer som projektgruppen har träffat i förstudien har berättat att utvecklingen i branschen går mot alltmer automatisering.

14 Utvecklingsområden och förändringsbehov i en kommande upphandling

Nuvarande ramavtal täcker i princip alla typer av tryckeritjänster. Utifrån möten med leverantörer, referensgrupper, enkätundersökningen och Statens inköpscentrals förvaltning framkommer en bild av att det är väl fungerande ramavtal med färre behov av förändring.

Nuvarande ramavtal och allmänna villkor anses av både myndigheter, leverantörer och branschorganisationen Grafiska företagen vara balanserade och täcka i princip alla situationer och scenarier varför det inte finns skäl att göra några större förändringar. Det som framkommit i förstudien är ett behov av tätare intervaller för prisjustering från leverantörernas sida.

Nästa generations ramavtal behöver belysa ett antal områden tydligare samt möjliggöra vissa nyheter, nedan följer ett urval som identifierats i förstudien.

14.1.1 Utskrift och postdistribution av integrerade försändelser

Helt elektronisk förmedling av försändelser till olika typer av mottagare blir allt vanligare. Det finns en myndighetsgemensam infrastruktur för säker digital post (Mina meddelanden) och för närvarande har vi i Sverige cirka 6 miljoner digitala brevlådor. Det finns också en infrastruktur, Peppolnätverket, för elektroniska meddelanden i inköpsprocessen. Dock kvarstår behovet av att skriva ut försändelser på papper och distribuera dem med fysiskt post.

Avropsberättigade kan anlita en tjänsteoperatör (operatörstjänst) för förmedling av elektroniska försändelser. Operatörstjänsten kan ta emot samtliga aktuella försändelser i elektronisk form och därefter kontrollera om mottagarna till exempel har en digital brevlåda. Försändelser som inte kan distribueras elektroniskt kan behöva skrivas ut och distribueras fysiskt.

Tryckeritjänsten ska, löpande eller tillfälligt, kunna ta emot försändelser i elektronisk form via en integration. Vidare ska Tryckeritjänsten kunna skriva ut, kuvertera, frankera och överlämna försändelserna till en postoperatör för fysisk distribution. Utskrifter och postdistribution behöver kunna styras per postnummer, så att portokostnaderna minimeras. Integrationen kan omfatta försändelser med dokument som är färdiga för utskrift. Som ett alternativ ska Tryckeritjänsten kunna utforma en eller flera blanketter

och skapa dokument för utskrift med ledning av informationen i de elektroniska försändelserna.

14.1.2 Print-on-demand

Print-on-demand är en tryckteknik/metod som bygger på att produkten först trycks när en beställning kommer in. Alltså trycks produkten, en och en, vilket innebär att man ej behöver lagra produkterna och därmed att minska lagerkostnader. Exempelvis kan universiteten använda print on demand när studenter beställer kursmaterial.

14.1.3 Cross media

Cross media är en datadriven teknik som med vilken man enkelt kan skapa en personifierad och individanpassad kommunikation. Det går att addera in flera olika kanaler att kommunicera i, vilket kan underlätta att nå bra resultat när man vill nå sina tänkta mottagare att agera på budskap eller erbjudande.

Som exempel går det att starta upp en aktivitet med en personifierad trycksak som driver trafik till en personlig landningssida på webben via en PURL som är en personlig webblänk (Personalized URL). Det går även att använda unika och personifierad QR-koder i er aktivitet på trycksaker eller digitalt.

15 Slutsatser

Enligt förordning (1998:796) om statlig inköpssamordning ska det finnas ramavtal som effektiviserar upphandlingar av varor och tjänster som myndigheterna upphandlar ofta, i stor omfattning eller som uppgår till stora värden.

Efter genomförd myndighetsenkät framkom det att 55 procent av respondenterna planerar att i framtiden avropa tjänster från det statliga ramavtalet Tryckeritjänster, avrop sker frekvent samt att den totala avropsvolymen för 2021 kvartal 2–2023 kvartal 2 är 84 MSEK, varför samtliga kriterier ovan uppfylls för att göra en ny upphandling av ramavtal för tryckeritjänster.

Projektgruppen rekommenderar därför att Kammarkollegiet bör besluta om att en ny ramavtalsupphandling av Tryckeritjänster genomförs.

16 Källförteckning

16.1 Möten med myndigheter

Projektgruppen genomförde blandade möten, både fysiska och distans för de myndigheter som inte kunde närvara fysiskt hos Kammarkollegiet.

Referensgrupp 13 november

- Statistikmyndigheten, SCB

Referensgrupp 15 november

- Riksdagsförvaltningen
- Konsumentverket

Referensgrupp 20 november

- Lunds universitet

16.2 Möten med leverantörer och branschorganisation

Projektgruppen genomförde blandade möten, både fysiskt och på distans för leverantörer och branschorganisationen Grafiska företagen som inte kunde närvara fysiskt hos Kammarkollegiet.

- Designskyltar AB
- Elanders Sverige AB
- Exakta Print AB
- Floda Systemskylt AB
- Grafiska företagen
- Kalmar Kuvert Sweden AB
- Ljungbergs Tryckeri i Klippan AB
- Printpool AB
- Scandinavian Print Group Sweden AB
- Stema Specialtryck AB
- Stibo Complete A/S
- Taberg Media Group AB
- Åtta45 AB
- Östertälje Tryckeri Aktiebolag

16.3 Referenslitteratur och andra källor

Samtliga ramavtal, förstudier samt upphandlingsunderlag relevanta för området från Statens inköpscentral.

Strejken på finska UPM avblåst

<https://www.grafiska.se/om-grafiska/nyhetscenter/2022/strejken-pa-finska-upm-avblast/>

(Inhämtad: 2023-12-06)

Intergraf: omedelbara åtgärder nödvändiga när papperspriset skenar

<https://www.grafiska.se/om-grafiska/nyhetscenter/2022/intergraf-omedelbara-atgarder-nodvandiga-nar-papperspriset-skenar/>

(Inhämtad: 2023-12-06)

Regler för tryckerier:

<https://www.grafiska.se/bransch/bestallare2/regler-for-tryckerier/>

(Inhämtad: 2023-12-14)

Svanenmärkning av Tryckerier, trycksaker, kuvert och andra förädlade pappersprodukter

https://www.svanen.se/499b4a/siteassets/tryckerier-pdf/kriteriedokument_041_tryckerier_trycksaker_kuvert_och_andra_foradlade_pappersprodukter_5_svenska-3.pdf (Inhämtad 2023-12-14)

Upphandlingsmyndigheten, Hållbarhetskriterier Tryck- och kopieringspapper

<https://www.upphandlingsmyndigheten.se/kriterier/kontor-och-textil/pappersprodukter/tryck--och-kopieringspapper/>

(Inhämtad: 2023-12-13)

Hållbarhetsanalyser Kammarkollegiet. Goodpoint 2023. Sida 27 av 43

<https://www.upphandlingsmyndigheten.se/om-hallbar-upphandling/socialt-hallbar-upphandling/arbetsrattsliga-villkor/arbetsrattsliga-villkor-enligt-kollektivavtal/behovlighetsbedomning--nar-ska-villkoren-stallas/>

(Inhämtad: 2023-12-19)

Digg, Digital post

<https://www.digg.se/digitala-tjanster/digital-post>

(Inhämtad: 2023-12-13)

Regler & ställningstaganden: Skattesats på tryckta böcker med mera, mervärdesskatt

<https://www.4.skatteverket.se/rattsligvagledning/377256.html?date=2019-06-12>

(Inhämtad: 2023-12-11)